

Dejstva so trmoglave zadeve

Andrej Aplenc

Naslov tega članka je citat, ki ga pripisujejo Johnu Adamsu, enemu od avtorjev ameriške *Deklaracije o neodvisnosti*.

V letu kulturnega dialoga so dejstva še kako pomembna. Le na podlagi teh je mogoč kulturni dialog med predstavniki različnih svetovno nazorskih usmeritev, ki je »conditio sine qua non«, zato da nadomestimo politično kulturni boj preteklih desetletij z argumentiranim diskurzom, takim, kot ga poznajo zahodne kulture.

Kulturni dialog ima svoj odsev tudi v medijskem poročanju. Odraža se v obstoju zunanje pluralnosti, ki je definirana s tem, da so različni mediji uredniško levo in desno orientirani, kar v celoti vzeto zagotavlja objektivno poročanje in komentiranje. Kulturna komponenta je tu v tem, da pridejo do besede vsa svetovno nazorska in politična prepričanja. Pri nas tega še ni. Imamo medije, ki so zaradi politično pogojene lastniške strukture uredniško enostransko orientirani, ki pa naj bi zaradi njihove deklarirane notranje pluralnosti dajali medijski prostor tudi drugim političnim strujam. Ta koncept v praksi zelo slabo deluje. Obstojajo uredniški koncepti, katere novice je treba objaviti in komentirati, katere pa ne, ali pa komentirati na način, da se jim odvzame njihov pomen, obenem pa, navidez, izpolnjevati zahtevo po notranji pluralnosti.

V naslednjem navajam tri primere, ki to argumentirano ilustrirajo.

***

Govor premiera Janeza Janše v parlamentu ob razpravi o zaupnici vladi 19. novembra o tajkunskih političnih povezavah je bil v tisku obravnavan iz enostransko politično pristranske domače, ne pa tudi iz mednarodne perspektive. Govora premiera Janeza Janše na Mali gori o uporih proti okupatorjem 27. aprila 2005 in ob Dnevu človekovih pravic 10. decembra 2007 v medijih nista bila predstavljena v vsej svoji zgodo-

vinski pomembnosti. V medijskih razpravah o Zakonu o RTV Slovenija nikdar ni bila omenjeno dopisovanje med Zavodom za oživitve civilne družbe in ameriškim State Departmentom, ki zanika objavljene medijske komentarje, ki so uporabili poročilo State Departmenta 2005 o človekovih pravicah za vsesplošno kritiko vlade in novega Zakona o RTVS.

V komentarjih o zaupnici vladi novembra 2007 je bilo veliko govora o tem, kaj je predsednik vlade RS Janez Janša 19. novembra 2007 v parlamentu dejal o medijih, o političnih tajkunskih povezavah v slovenskem gospodarstvu in o inflaciji. Premier Janez Janša sploh ni prvi, ki je govoril o gospodarsko političnih povezavah. Kar je dejal, je v osnovi enako temu, kar sta svoj čas izjavila predsednika ZDA general Dwight Eisenhower in John F. Kennedy. Poleg tega, le nekaj dni po govoru premiera Janše, je francoski predsednik Nicolas Sarkozy dejal, da bo, enako kot naš premier Janša, zastavil vpliv, da se pri velikih trgovcih znižajo cene. Na podlagi teh dejstev in v smislu kulturnega dialoga bi človek pričakoval, da bodo novinarski komentatorji primerjali izjave Eisenhowerja, Kennedyja, Sarkozyja in Janše, saj so si gospodarska in politična okolja, v katerem so bile te izjave dane, zelo podobna. Teh primerjav v medijih ni bilo. Brali pa smo pisanja nekaterih novinarjev, da so bile izjave predsednika vlade o tajkunih neprimerne, neutemeljene in brez primera.

Predsednik ZDA general Dwight Eisenhower je v svojem poslovnem govoru 17. januarja 1961 izpostavil vpliv vojaško industrijskega kompleksa (»military industrial complex«). Poudaril je, da je vojaška moč bistvenega pomena za ohranjanje miru, dejal pa je tudi, da je potrebno preprečiti, da ta vojaško industrijski kompleks ne pridobi prevelikega ekonomskega in političnega vpliva, da taka nevarnost povečanja nevarnega vpliva moči obstoja, a ne sme ogroziti svoboščin in demokracije.

Predsednik ZDA John F. Kennedy je imel 11. aprila 1962 novinarsko konferenco, na kateri je med drugim dejal, da je povečanje cen jekla ameriške jeklarske industrije popolnoma neutemeljeno in v nasprotju z javnim interesom, medtem ko se vlada trudi, da bi si gospodarstvo opomoglo, in ko pričakuje od sindikatov, da bodo omejili zahteve po povišanju plač ... če se to nadaljuje, bo resno ogrozilo naša prizadevanja za preprečitev inflacijske špirale, ki bi ogrozila kupno moč in pokojnine državljanov ... Američani ne bodo soglašali s tem, da nekaj jeklarskih direktorjev pridobi osebno moč ...

Povezava vojaško industrijskega kompleksa s politiko in demokracijo, o kateri je govoril predsednik Eisenhower, odmeva še danes. Predsednik ZDA Kennedy je pokazal velik politični pogum, saj je takrat,

leta 1962, ameriška jeklarska industrija na čelu z US Steel Corporation imela velik gospodarski in politični vpliv. Podobnosti Eisenhowerjevih, Kennedyjevih in Janševih izjav ni mogoče spregledati, tam in tu je šlo, in gre, za politične povezave, povišanje cen, inflacijo, sindikate in pokojnine. Malo verjetno je, da novinarski komentatorji še ne bi slišali za Eisenhowerja, Kennedyja in Sarkozyja, zato menim, da razlogi, da ta podobnost med izjavami teh državnikov in med politično gospodarskimi razmerami ni bila komentirana, tičijo v lastninski in uredniški naravi slovenskih medijev. Teh Janša, v nasprotju z nesmiselno trditvijo novinarske peticije, sploh ne obvladuje. Če bi jih, bi ga seveda kovali v zvezde, skupaj z Eisenhowerjem, Kennedyjem in Sarkozyjem. Vendar ga niso. Dejstvo je, da so si opisane izjave zelo podobne glede splošnega gospodarsko političnega okolja in glede stališč, ki so jih ti državniki zagovarjali. Dejstva pa naj bi, tako vsaj pravijo teorija in človekove pravice do informiranja, mediji objektivno poročali. Pa jih niso.

***

Govora slovenskega premiera Janeza Janše na Mali gori o uporuh proti okupatorjem 27. aprila 2005 in ob dnevu človekovih pravic 10. decembra 2007 v medijih nista bila predstavljena v vsej svoji zgodovinski pomembnosti. Mediji so ju seveda komentirali, vendar pa nista bila predstavljena tako, kot si to zaslužita, tudi s stališča tako imenovane sprave in kulturnega dialoga. Oba govora premiera Janše nista bila politično in svetovno nazorsko enostranska, in ravno v tem je, za Slovenijo, njuna zgodovinska pomembnost.

V slavnostnem govoru na Mali gori je premier Janša prvič pri nas na državni ravni govoril o zaslugah desetletja zamolčanega TIGR-a, najstarejše oborožene protifašistične organizacije v Evropi. Dejal je, da brez okupacije ne bi bilo vseh strahotnih žrtev slovenskega naroda, da je partizanstvo upor proti zavojevalcu in neločljiv del državnega praznika upora proti okupatorju, da smo dosegli enotnost ob plebiscitu, ki je osnova za prihodnost.

Ob Dnevu človekovih pravic je Janša citiral Univerzalno deklaracijo o človekovih pravicah Generalne skupščine OZN, govoril o kršenjih teh pravic v prejšnjem režimu, o Zakonu o popravi krivic, ki bi bil del narodne sprave in ki ga je zapovedalo Ustavno sodišče, in izrekel priznanje in opravičilo vsem, katerim so bile njihove pravice kršene.

Takih govorov do sedaj na državni ravni s strani vladnih predstavnikov še ni bilo. Govora sta bila utemeljena na zgodovinskih dejstvih, na

vrednotah človekovih pravic in na nujni potrebi po odpravi razklanosti in uveljavitvi enotnosti slovenskega naroda. V tem je njuna zgodovinska pomembnost. Pričakoval bi, da bi mediji, tudi v smislu kulturnega dialoga, ne glede na politično nazorsko opredeljenost njihovih vodstev, oba govora obširno komentirali in ju tudi objavili v celoti. To se ni zgodilo.

***

Zakon o RTVS, sprejet v jeseni 2005 in kasneje potrjen na referendumu, je izzval obsežne polemike, ki so za utemeljevanje svojih politično pogojenih kritik tega zakona uporabljale tudi poročilo ameriškega State Departmenta leta 2005 o človekovih pravicah in svobodi medijev. Novinarji in tudi nekateri sociologi, ki so kritizirali novi Zakon o RTVS, so v podporo svojemu stališču, da naj bi zakon omogočal vladi, da se lahko vmešava v vodenje nacionalne RTV, uporabljali tudi poročilo State Departmenta o stanju medijev v Sloveniji. V časnikih smo lahko brali novinarska mnenja, češ vedno smo nasprotovali Ameriki, sedaj pa moramo na žalost priznati, da ima prav, sedaj še imperialistična Amerika kritizira sedanjo slovensko vlado! Ti komentarji so bili osnovani na domišljiji nekaterih novinarjev, ki so (namenoma?) napačno interpretirali naslednji odstavek iz poročila ki ga je 8. 3. 2006 izdal ameriški State Department: »Oktobra je Državni zbor sprejel zakon o nacionalni radioteleviziji, ki določa večje zastopstvo vlade in parlamenta v svetih, ki neposredno nadzorujejo javno radijsko in televizijsko mrežo«, kot kritiko novega Zakona o RTVS, kot dokaz, da se vlada sedaj lahko vmešava v vodenje RTVS in ta »dokaz« uporabljali v politični gonji proti sedanji vladi. Dokaz, da je bila ta interpretacija napačna, pa je odgovor na pismo Zavoda, ki nam ga je poslala Undersecretary of State for Global Affairs, dr. Paula J. Dobriansky, v katerem je med drugim napisala: »Obenem vam želimo pojasniti, da Poročilo o človekovih pravicah 2005 slovenske zakonodaje ni obsodilo, pač pa je le poročalo o sprejetju zakona.«

Želim povedati, da našemu Zavodu te napačne interpretacije v medijih ni uspelo javno demantirati. Še RTV Slovenija ni pristala na naše predloge, da bi o poročilu State Departmenta razpravljali na televiziji, ne glede na to, da se je to nanašalo prav na novi Zakon o RTVS.

Opozicijske stranke LDS in SD so imele na podlagi prejšnjega Zakona o RTVS zelo učinkovit nadzor nad nacionalno televizijo, kar med drugim dokazujeta tudi znani pismi predsednikov teh dveh strank, na-

slovljeni z »Dragi Tone« in »Dragi Borut«. Akterjem tega nadzora, ki še vedno deloma obstoja, ni bilo po volji, da bi Zavod imel priložnost, da bi v medijih demantiral pisanje njim privrženih novinarjev. In tako je bil kulturni dialog preprečen.

Dejstva so, kot je rekel John Adams, pač trmoglave zadeve. Naše pismo dr. Pauli J. Dobriansky in njen odgovor, ki sta v tu prvič v celoti objavljena, sta dokaz, da je vse pisanje nekaterih novinarjev spomladi 2005 o tem, kako State Department kritizira zakon o RTVS, brez vsake podlage, edina podlaga temu pisanju je manipulacija in neresnica. Dejstvo pa je, kot je dr. Paula J. Dobriansky napisala, da poročilo njenega urada ni obsodilo zakona o RTVS, pač pa da je le poročalo o njegovem sprejetju.

Priloga 1:

Pismo Zavoda za oživitvev civilne družbe ge. Pauli J. Dobriansky

Dr. Paula J. Dobriansky
Undersecretary of State for Global Affairs
Department of State
2201 C Street NW
Washington D. C. 20520
USA

4. 4. 2006

Spštvana gpa dr. Dobriansky,

prebrali smo Poročilo o položaju človekovih pravic, ki ga je 8. 3. 2006 izdal ameriški State Department in ga objavil tudi na svoji spletni strani. Zdi se nam primerno, da komentiramo stavek, ki je del poročila o svobodi govora in tiska v Sloveniji.

»Oktobra je Državni zbor sprejel zakon o nacionalni radioteleviziji, ki določa večje zastopstvo vlade in parlamenta v svetih, ki neposredno nadzorujejo javno radijsko in televizijsko mrežo.«

(In October parliament passed a law regarding national radio and television that provides increased government and parliamentary representation on the boards that directly oversee the public radio and television network.)

Prepričani smo, da je ocena novega zakona kot razvoja v napačno smer napačna. V dokaz podajamo primerjavo med prejšnjim (»Svet« po starem

zakonu) in zdajšnjim svetom (»Programski svet« po novem zakonu), ki dokazuje, da je demokratizacija v novem svetu večja. Sprememba od starega k novemu svetu torej odraža uvrstitev Slovenije v evropsko demokratično tradicijo.

Razlaga je sledeča:

1. Prejšnji svet je imel petindvajset članov, zdajšnji pa jih šteje devetindvajset.
2. »Zastopstva vladnih predstavnikov« ni in ga tudi ni bilo, saj vlada ni imela in tudi sedaj nima svojih predstavnikov v svetu.
3. V obeh svetih je pet članov imenoval Državni zbor. Ti člani predstavljajo tako koalicijske kot tudi opozicijske stranke. »Zastopstva parlamentarnih predstavnikov« torej ostaja številčno nespremenjeno. Vendar pa je imelo v prejšnjem svetu pet članov izmed skupno petindvajsetih sorazmerno večji delež kot pet članov v sedanjem svetu z devetindvajsetimi člani. V tem pogledu je število parlamentarnih predstavnikov upadlo in ne naraslo.
4. SAZU je imela in ohranja enega predstavnika v svetu.
5. V obeh svetih sta bila izvoljena dva predstavnika narodnih manjšin, madžarske in italijanske.
6. V obeh svetih so bili izvoljeni trije predstavniki zaposlenih pri nacionalni RTV.
7. V prejšnjem svetu je bil en predstavnik različnih verskih skupnosti, medtem ko sta v zdajšnjem svetu dva.
8. Do bistvene spremembe je prišlo predvsem na področju delegacij oz. kandidatur in imenovanj preostalih članov sveta. Te spremembe pa kljub vsemu niso bile povezane z nikakršnim vladnim ali parlamentarnim predstavništvom ne v prejšnjem niti v zdajšnjem svetu.
9. Po prejšnjem zakonu posameznik ni mogel kandidirati za mesto v svetu. Namesto tega je zakon ekskluzivno pravico delegacije trinajstih članov v svet podeljeval neposredno trinajstim institucijam in organizacijam civilne družbe, ki so imele pravico do delegacije. Med njimi so bile med drugimi Univerza v Ljubljani, Koordinacijski odbor Organizacij in strank upokojujencev Slovenije in Združenje delodajalcev Slovenije.
10. Po novem zakonu šestnajst članov sveta imenuje Državni zbor po predhodno vloženi kandidaturi. Vsak slovenski državljan ima pravico kandidirati bodisi kot posameznik bodisi kot član določene institucije ali organizacije civilne družbe v Sloveniji. Ta določba velja tudi za organizacije, ki jim je po starem zakonu pripadala ekskluzivna pravica delegacije v

svet. Kandidature zainteresiranih posameznikov se vložijo pri Parlamentarnem odboru, ta pa jih predlaga Državnemu zboru, ki jih nato imenuje. Lani je Državni zbor prejel 185 kandidatur posameznikov, od katerih so jih šestnajst imenovali za člane sveta.

S tem zaključujemo argumentacijo, ki ovrača trditve, navedene v Poročilu o položaju človekovih pravic, da se je vladno in parlamentarno predstavništvo v svetu, ki nadzira javno radiotelevizijo, z novim zakonom okrepilo.

Vendar pa ima sprememba zakona o radioteleviziji še pomembno politično zvezo, ki zahteva dodatno pozornost.

Spremembe v načinu imenovanja – od prejšnjega sistema delegacije k novemu sistemu kandidatur in parlamentarnega imenovanja – odražajo prehod od starega socialističnega načina delegacije politično izbranih posameznikov k demokratični praksi vlaganja posamičnih kandidatur in posledičnega imenovanja članov sveta. Sodelovanje parlamenta pri imenovanju članov sveta nacionalne televizije je običajno v državah Evropske unije. Še več, je celo standardna praksa. Slovensko Ministrstvo za kulturo je o tem izdalo obširno analizo, izvod katere je tudi dostopen pri: Ministrstvo za kulturo, Maistrova ulica 10, 1000 Ljubljana.

Da bi prikazali pozitivno spremembo, ki jo prinaša nov zakon o nacionalni radioteleviziji, Vam želimo predstaviti prejšnjega in sedanjega predsednika sveta.

Predsednik prejšnjega sveta je bil Janez Kocijančič, v prejšnjem režimu visok funkcionar v Zvezi komunistov, ki je po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 postal predsednik prenovljene komunistične stranke. Potem je, praktično čez noč, kot predsednik Slovenskega olimpijskega komiteja, organizacije civilne družbe, postal predsednik sveta. Sestava prejšnjega sveta torej nedvomno ni odražala civilne družbe, temveč je bila podaljšek prenovljenih komunističnih strank, ki so zastopale lastne politične cilje. Zato je več uglednih intelektualcev iz prejšnjega sveta izstopilo. Ta je bil zaradi tega in zaradi svoje politike predmet splošne kritike javnosti. G. Kocijančič je bil na položaju predsednika sveta dva štiriletna mandata. Njegovi strokovni prispevki oz. publikacije niso znani ne nam ne komu drugemu.

Sedanji predsednik sveta je dr. Stane Granda. Doktoriral je iz zgodovine na Univerzi v Ljubljani in je član Znanstveno raziskovalnega centra SAZU, najbolj splošno znane slovenske institucije. Njegova bibliografija je obširna in obsega tako znanstvena kot tudi poljudna dela. Nikoli ni bil član nobene politične stranke.

Prepričani smo, da primerjava med prejšnjim in sedanjim predsednikom sveta prikazuje, kakšne so spremembe v sestavi sveta nacionalne radiotele-

vizije Slovenije. Spremljajo namreč spreminjanje Slovenije iz tranzicijske v demokratično državo, ki je postala in ostaja članica EU in NATO.

V nadaljnji razlagi političnih vidikov spremembe zakona o nacionalni radioteleviziji bi radi omenili, da so se v procesu sprejemanja zakona in naknadnega referendumu vpletli številni tuji posamezniki in institucije. G. Aidan White, generalni sekretar Mednarodne zveze novinarjev, je tedaj obiskal Slovenijo in močno nasprotoval novemu zakonu o nacionalni radioteleviziji. Videti je bilo, da politično simpatizira z reformiranimi komunisti, saj se je dolgo varjal le z njimi. Pogovor z zagovorniki novega zakona, med katerimi so bili tudi številni člani SAZU, je zavračal. V intervjujih je g. White podal nekaj spornih izjav. Dejal je denimo, da bi bil novi zakon o nacionalni radioteleviziji primeren za evropsko državo z dolgotrajno demokratično tradicijo, ne pa tudi za Slovenijo, in da za Slovenijo ni dober.

Tovrstne trditve, ki nakazujejo, da Slovenija ni vredna članstva v Evropski uniji in zvezi NATO, je velika večina slovenskega prebivalstva sprejela z nedobrovanjem. Slovenija je bila sestavni del evropske kulture vse od časov rimskega imperija naprej. Kot vse ostale evropske države ima torej bogato kulturno in demokratično tradicijo. Zanikanje tega dejstva je žalitev slovenskega naroda.

Upamo, da Vas informacije, ki vam jih posredujemo, zanimajo, ter da Vam bodo pojasnile resnično naravo novega slovenskega zakona o nacionalni radioteleviziji.

Zahvaljujemo se Vam, da smo Vam lahko posredovali svoje poglede. Z veseljem se bomo odzvali na morebitna vprašanja ali dvome.

S spoštovanjem,

Dr. Janez Jerovšek, predsednik Zavoda za oživitev civilne družbe
 Mag. Andrej Aplenc, direktor Zavoda za oživitev civilne družbe
 Mag. Drago Demšar, predsednik Sklada Josipa Jurčiča
 Franci Feltrin, podpredsednik Slovenske konference Svetovnega slovenskega kongresa

Priloga 2:

Pismo ge. Paule J. Dobriansky Zavodu za oživitev civilne družbe

*United States Department of State
Under Secretary of State for Democracy and Global Affairs
Washington D.C. 20520-7250
USA
May 8th, 2006*

*Predsednik
Janez Jerovšek
Zavod za oživitev civilne družbe
Cankarjeva I/IV
1000 Ljubljana, Slovenija*

Spštovani gospod,

zahvaljujem se Vam za vaše pismo z dne 4. aprila, ki se nanaša na Country Reports on Human Rights on Slovenia. Vaše zanimanje za Poročilo o človekovih pravicah 2005 za Slovenijo kaže na pomembnost, ki jo Vaša organizacija pripisuje varovanju človekovih pravic in tesnemu dialogu med našima državama.

Vašo pomoč pri informiranju o zakonih, smernicah in programih, ki jih Slovenija izvaja v podporo človekovim pravicam in demokraciji, pozdravljamo. Izredno pomembno je namreč, da je natančnost naših poročil zagotovljena, zato cenimo, da nam pri teh prizadevanjih pomagata. Vaše pripombe in pomisleke o Poročilu o človekovih pravicah 2005 za Slovenijo bomo prav gotovo upštevali, kot bomo Bureau of Democracy, Human Rights and Labor pripravil poročilo za leto 2006. Obenem vam želimo pojasniti, da Poročilo o človekovih pravicah 2005 slovenske zakonodaje ni obsodilo, pač pa je le poročalo o sprejetju zakona.

Bogat slovenski kulturni tradiciji in sedanja slovenska prizadevanja za razvoj demokracije in človekovih pravic v vaši deželi kot tudi v celotni regiji spoštujemo. V prihodnosti pričakujemo nadaljnje sodelovanje z vašimi organizacijami, ki podpirajo naše skupne cilje za razvoj demokracije in spoštovanje človekovih pravic po vsem svetu.

*S spoštovanjem,
Paula J. Dobriansky*

Cc: Andrej Aplenc, Drag Demšar, Franci Feltrin